

DŽEJMS HILTON (1900–1954) bio je britansko-američki pisac i scenarista, jedan od najčitanijih autora sredine 20. veka. Rođen u Lankaširu, studirao je englesku književnost na Kembridžu. Književnu karijeru započeo je vrlo rano – prvi roman objavio je već kao student. Svetsku slavu stekao je delima *Lost Horizon*, *Zbogom, gospodine Čipse* i *Random Harvest*, koji su postali međunarodni bestseleri i doživeli uspešne filmske adaptacije. Za scenario filma *Mrs. Miniver* osvojio je Oskara. Radio je i kao novinar, književni kritičar za ugledne britanske listove, u Holivudu je bio scenarista, a kasnije je vodio i poznatu radijsku emisiju *Hallmark Playhouse*. Njegov roman *Lost Horizon* (1933), dobitnik nagrade *Hawthornden*, svetu je podario čuveni pojam *Šangri-La* – mitsku zemlju sreće i mira, izolovanu od ostatka sveta. Ova ideja postala je simbol utopijskog utočišta i trajno ušla u popularnu kulturu. Od 1938. živeo je u Sjedinjenim Američkim Državama. Preminuo je 1954. godine u Kaliforniji.

b

Džeјms Hilton
ZBOGOM,
G. ČIPSE

ediciја
KIRKA (knjiga br. 64)

prevelа sa engleskog
Mina Kokeza

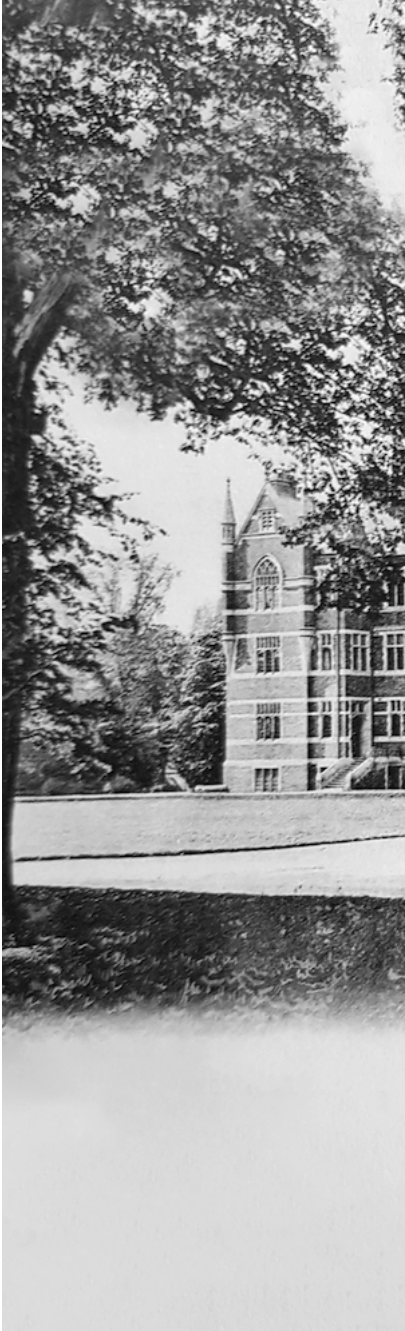
uredništvo
Aleksandar Šurbatović
Tamara Krstić
Milica Belobrk

lektura
Lidija Kusovac

naslov originala
GOODBYE, MR. CHIPS.

*Recikliraj, zasadi, brini se
o prirodi onako kako se
ona oduvek brinula o nama.*

Kada vas stižu godine (ali ne i bolest, naravno), ponekad vam se veoma pripava, i čini se da časovi odmiču poput lenje stoke preko pašnjaka. Tako je Čipsu bilo dok je jesenje tromesečje prolazilo i dani se skraćivali sve dok nije postalo dovoljno mračno da se upale plinske svetiljke pre prozivke. Jer Čips je, poput starog morskog kapetana, vreme i dalje merio prema znacima iz prošlosti; a kako i ne bi kad je živeo kod gospođe Viket, tik preko puta škole. Tamo je živeo više od deset godina, još otkako je napustio učiteljsko mesto i otišao u penziju; a gazdarica i on su se mnogo češće vodili brukfildovskim nego griničkim vremenom. „Gospođo Viket”, Čips bi doviknuo, onim neravnim, piskavim glasom u kome je bilo još mnogo

živosti, „mogli biste da mi donesete šolju čaja pred učenje, zar ne?”

Kad vas stižu godine, prijatno je sedeti pored vatre, ispijati šolju čaja i slušati zvono kako najavljuje večeru, prozivku, pripremne časove i povečerje. Čips bi uvek navio sat nakon poslednjeg zvona; zatim bi postavio rešetku ispred kamina, ugasio svetiljku i poneo detektivski roman u krevet. Retko bi pročitao više od jedne strane pre nego što bi san došao brzo i spokojno, više nalik mistično naglašenom opažanju nego preobražujućem ulasku u drugi svet. Jer dani i noći bili su mu jednako ispunjeni snovima.

Stizale su ga godine (ali ne i bolest); dabome, kako je doktor Merivejl govorio, zaista je sve bilo u redu s njim. „Dragi moj čoveče, pa ti si zdraviji od mene”, rekao bi Merivejl, ispijajući čašu šerija kada bi svratio svake druge nedelje. „Prevazišao si doba kad ljudi dobijaju te strašne bolesti; ti si jedan od malo srećnika koji će umreti potpuno prirodnom smrću. Naravno, ukoliko uopšte umreš. Ti si tako izvanredan stari momak da čovek nikad ne zna.” Ipak, kad bi se Čips prehladio ili kad bi

istočni vetrovi zavijali iz pravca močvare, Merivejl bi nekad odveo gospođu Viket ustranu u predvorju i šaputao: „Pripazite na njega, znate. Njegova pleća... opterećuju mu srce. Nikakvih boljki nema – samo starost, ali na kraju je to najsmrtonosnija boljka od svih.”

Starost... bože, da. Rođen 1848. godine, i odveden na Prvu svetsku izložbu kad je tek prohodao – ne može se mnogo ljudi koji su još živi pohvaliti tako nečim. Osim toga, Čips se čak sećao Brukfilda u Vederbijevo vreme. To je bio pravi fenomen. Vederbi je bio star čovek u tim danima – 1870. godine – lako je zapamtiti zbog Francusko-pruskog rata. Čips se prijavio za posao u Brukfildu nakon godinu dana u Melberiju, gde mu se nije dopalo, pošto je tamo umnogome bio predmet podsmeha. Ali u Brukfildu mu se dopalo, gotovo od samog početka. Sećao se dana kada je obavio prvi intervju – sunčani jun, vazduh pun cvetnih mirisa i plik-plok zvukova kriketa sa terena. Brukfild je igrao protiv Barnhersta, i jedan od igrača iz Barnhersta, bucmasti dečkić, ostvario je preko stotinu trčanja. Čudno kako neka takva stvar tako

jasno ostane u sećanju. Sam Vederbi je bio vrlo očinski nastrojen i uljudan; mora da je bio bolestan tada, jadan čovek, s obzirom na to da je preminuo tokom letnjeg raspusta, pre nego što je Čips počeo prvo tromesečje. Ali njih dvojica su se videli i razgovarali u svakom slučaju.

Čips je često pomišljao, dok je sedeo pored kamina kod gospođe Viket: „Ja sam verovatno jedini čovek na svetu koji se živopisno seća starog Vederbija.” Živopisno, da; neretko mu se javljala ta slika u umu, taj letnji dan kad se sunčeva svetlost probijala kroz čestice prašine u Vederbijevoj kancelariji. „Mlad ste čovek, gospodine Čiping, a Brukfilđ je stara ustanova. Mladost i starost su često dobar spoj. Podarite svoj entuzijazam Brukfilđu, i Brukfilđ će vam dati nešto zauzvrat. I ne dajte nikome da tera šegu s vama. Ja – ovaj – razumem da vam održavanje discipline nije uvek polazilo za rukom u Melberiju?”

„Pa ne, izgleda da nije, gospodine.”

„Nije važno; sasvim ste mladi; to je pretežno stvar iskustva. Imate novu šansu ovde. Zauzmite strog stav od početka – u tome je tajna.”

Možda je bio u pravu. Sećao se tog prvog strahovitog iskušenja kada je dežurao tokom pripremljenih časova; septembarski zalazak sunca pre više od pola stoleća; Velika sala puna jedrih varvara spremnih da ga zaskoče kao svoj opravdani plen. Njegova mladost, oličena u blistavom tenu, visokoj kragni i zulufima (čudne trendove su ljudi pratili u ono vreme), na milosti pet stotina beslovesnih grubijana kojima je razdraživanje novih učitelja bila prava umetnost, uzbudljiv sport, i nešto nalik tradiciji. Valjani mali derani ponaosob, ali kao rulja, naprosto nemilosrdni i nepopustljivi. Nagli muk koji je zavladao kad je zauzeo svoje mesto za katedrom na podijumu; namršten pogled kojim je prikrivao svoju unutrašnju nervozu; visoki časovnik koji je kucao iza njega, i mirisi mastila i laka; poslednji krvavi zraci sunca što su ukoso padali kroz vitražne prozore. Nekome je tresnuo poklopac od klupe. Brzo, mora sve uhvatiti na prepad; mora pokazati da nema šale sa njim. „Ti tamo u petom redu – ti sa riđom kosom – kako ti je ime?”

„Koli, gospodine.”

„Vrlo dobro, Koli, ti ćeš ispisati stotinu redova.”

Posle toga više nije imao nikakvih problema. Pobedio je u prvoj rundi.

Mnogo godina kasnije, kad je Koli postao gradski većnik Grada Londona i baronet i mnogo drugih stvari, poslao je svog sina (takođe riđokosog) u Brukfeld, i Čips je rekao: „Koli, tvoj otac je bio prvi dečak kojeg sam kaznio kada sam došao ovde pre dvadeset i pet godina. On je to zaslužio tada, kao što ti zaslužiš sada.” Kako su se samo smejali; i kako se ser Ričard smejaao kad je sin pisao kući o toj priči u pismu naredne nedelje!

I ponovo, godinama kasnije, mnogo godina kasnije, namestila se još bolja šala. Zato što je još jedan Koli upravo pristigao – sin Koliya koji je bio sin prvog Koliya. A Čips je rekao, zastajkujući u svakoj opasci sa onim malim „hmm-hm” koje mu je dotad prešlo u naviku: „Koli, ti si – hmm – sjajan primer – hmm – nasledene tradicije. Sećam se tvog dede – hmm – nikad nije uspeo da savlada ablativ apsolutni. Priglup momčić, tvoj deda. I tvoj otac, takođe – hmm – sećam ga se – uvek je sedeo za

onom klupom do zida – ni on nije bio mnogo bolji. Ipak, ja zaista verujem – moj dragi Koli – da si ti – hmm – najveća budala od svih!” Salve smeha.

Sjajna šala, ovo starenje – ali i tužna šala, na neki način. I kako je Čips sedeo pored vatre dok su jesenji vetrovi tresli prozore, talasi smeha i tuge su ga preplavljivali veoma često dok mu nisu pošle suze, te kad je gospođa Viket ušla sa šoljom čaja, nije znala da li se smejao ili plakao. A nije znao ni sam Čips.

II

S druge strane puta, iza bedema prastarih Sbrestova, nalazio se Brukfeld, crvenkastosmeđ pod svojim jesenjim plaštom pu-zavica. Skup zgrada iz osamnaestog veka sa dvorištem u sredini, a nešto dalje broj-ni hektari sportskih terena; zatim je sledi-lo malo selo vezano za posed i otvoreno močvarno zemljište. Brukfeld je, kao što je Vederbi govorio, bio stara ustanova; osno-van tokom vladavine kraljice Elizabete, kao gimnazija je mogao, sa malo više sreće, po-stati jednako slavan kao Harou. Sreća mu, ipak, nije bila naklonjena; škola je imala uspone i padove, bledeći bezmalo do išče-znuća u jednom trenutku, postajući goto-vo znamenita u drugom. Tokom jednog od ovih drugonavedenih trenutaka, za vreme vladavine prvog Džordža, glavna zgrada je

renovirana i znatno proširena. Kasnije, tokom Napoleonskih ratova sve do sredine viktorijanskog doba, škola je ponovo nazadovala, i po brojkama i po ugledu. Vederbi, koji je došao 1840. godine, uspeo je donekle da nadomesti gubitak; ali se škola u potonjoj istoriji nikad nije uzdigla do prvog ranga. Ona je, međutim, bila valjana škola drugog ranga. Nekoliko uvaženih porodica ju je finansiralo; proizvela je srazmeran broj istorijski značajnih muškaraca tog doba – sudija, narodnih poslanika, upravnika kolonija, nekoliko plemića i biskupa. U većini slučajeva, ipak, odnegovala je trgovce, proizvođače i stručnjake, prošarane pokojim seoskim zemljoposjednikom i župnikom. Bila je to takva škola na čiji bi pomen uobraženi ljudi ponekad priznali kako im se čini da su čuli za nju.

Međutim, da nije ovakva škola bila u pitanju, verovatno ne bi primili Čipsa. Jer Čips je, u ma kom društvenom ili akademskom smislu, bio jednako priznat, ali nimalo izvrsniji od samog Brukfilda.

Na početku mu je trebalo neko vreme da to shvati. Ne zato što je bio hvalisav ili umišljen, već je u ranim dvadesetim bio

ambiciozan poput većine drugih mladića tih godina. San mu je bio da naposljetku postane direktor, ili bar zamenik direktora u nekoj istinski prvorazrednoj školi; tek je s vremenom, nakon iznova proživljenih iskušenja i neuspeha, uvideo manjkavosti svoje spreme. Njegova diploma, na primer, nije bila naročito cenjena, a njegova disciplina, mada dovoljno dobra i sve bolja, nije bila potpuno pouzdana pod svim okolnostima. Nije imao lična primanja ni porodične veze od ma kakvog značaja. Oko 1880. godine, nakon što je proveo više od decenije u Brukfildu, počeo je da uviđa da su veoma mali izgledi da će moći da napreduje ako se premesti negde drugde; ali negde u tom periodu, takođe, mogućnost ostajanja tamo gde jeste počela je da ispunjava ugodan kutak u njegovom umu. U četrdesetoj je pustio korene, skra- sio se, i bio prilično srećan. U pedesetoj, bio je doajen osoblja. U šezdesetoj, pod novim i mladalačkim direktorom, on jeste bio Brukfild – počasni gost na večerama bivših brukfildovaca, predsedavajući u apelacionom sudu za sva pitanja koja se tiču Brukfildove istorije i tradicije. A 1913.

godine, kad je napunio šezdeset petu, otišao je u penziju, dobio ček, pisaći sto i časovnik, i otišao preko puta da živi sa gospođom Viket. Poštena karijera, pošteno završena; triput ura za starog Čipsa, povikaše svi na toj urnebesnoj večeri za kraj tromesečja. Triput ura, dabome; ali još nešto im je predstojilo, neočekivani epilog, bis odigran pred tragičnom publikom.

III

Bila je to mala, ali vrlo udobna i osunčana soba koju mu je gospođa Viket iznajmljivala. Sama kuća bila je ružna i gizdava; ali to nije bilo važno. Odgovarala mu je – u tome je bila suština. Zato što je voleo da, ukoliko je vreme bilo dovoljno blago, prošetata po podne prekoputa do sportskih terena i gleda mečeve. Voleo je da se osmehne i razmeni nekoliko reči sa dečacima kad bi dodirnuli kape u znak pozdrava. Preduzimao je vidne napore da upozna sve nove dečake i ugosti ih kod sebe na čaju tokom njihovog prvog tromesečja. Uvek je poručivao tortu s orasima i ružičastom glazurom iz Redeveja, u selu, a tokom zimskog semestra su tu bili i čajni kolači – mala gomilica njih ispred kamina, potopljenih u puter tako da je kolač na dnu ležao u maloj plitkoj bari. Goste je

zabavljalo da ga posmatraju kako pravi čaj – pažljivo mešajući kašičice listića iz različitih kutija. I pitao bi nove dečake gde žive, i da li imaju porodične veze na Brukfildu. Pazio je da im tanjiri nikad ne budu prazni, i tačno u pet, nakon što je sastanak potrajao sat vremena, bacio bi pogled na časovnik i rekao: „Pa – hmm – bilo mi je veliko zadovoljstvo – hmm – upoznati vas ovako – žao mi je – hmm – što ne možete ostati...” Osmehnuo bi se i rukovao sa njima na tremu, ostavljajući ih da se trkaju preko puta do škole sa svojim komentarima. „Dobar stari momak, Čips. Sprema baš ukusan čaj, u svakom slučaju, a i STVARNO znaš kada hoće da zbrišeš...”

A Čips bi takođe delio sopstvene komentare – sa gospođom Viket kada je ulazila u sobu da pospremi ostatke čajanke. „Izuzetno – hmm – zanimljiv doživljaj, gospođo Viket. Mladi Brenksom mi kaže – hmm – da je njegov stric bio major Kolvingud – onaj Kolvingud kog smo ovde imali – 1902. čini mi se. Bože moj, sećam se Kolvinguda vrlo dobro. Jednom sam ga isprašio – hmm – zato što se popeo na krov sale za fizičko – da izbije loptu iz oluka.